

กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย

ไทยโรจน์ พวงมณี¹ นัยนา อรรถนাত্র² พชรมณ ใจงามดี³ และ ศขสิทธิ์ เจริญสุข⁴

¹สาขาวิชาทัศนศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

²สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

³สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

⁴สาขาวิชาดุริยางคศิลป์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด และ 2) ศึกษากระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 15 คน ได้มาโดยวิธีการเจาะจง ดังนี้ นักพัฒนาชุมชน นักออกแบบและพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ผู้นำชุมชน และวัฒนธรรมอำเภอ ใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ประเด็นการสนทนากลุ่ม และประเด็นการประชุมเป็นเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด เกิดจากการรวมตัวกันของปราชญ์ท้องถิ่น ตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อสร้างรายได้เสริมจากงานเกษตรกรรม ระยะแรกทำการทอเสื่อกก ต่อมาได้พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้เป็นทางเลือกสำหรับผู้ซื้อและกลุ่มเป้าหมาย แต่เนื่องด้วยสถานการณ์โควิด 19 และสภาพทางเศรษฐกิจทำให้สมาชิกกลุ่มบางส่วนหยุดการผลิต ซึ่งด้านจุดแข็งของกลุ่ม คือ มีความคิดสร้างสรรค์ ผลิตงานต้นแบบได้ จุดอ่อน คือ ผลิตภัณฑ์ขาดอัตลักษณ์ ส่วนความต้องการพัฒนา คือ ผลิตภัณฑ์ใหม่ ที่มีอัตลักษณ์ชุมชน และ 2) กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด ใช้กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม มีขั้นตอน ดังนี้ ขั้นที่ 1 การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สภาพปัญหา ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ SWOT analysis และ TOW matrix เพื่อกำหนดกลยุทธ์การขับเคลื่อนกลุ่ม ขั้นที่ 3 การตรวจสอบและประเมินกลยุทธ์การขับเคลื่อนกลุ่ม ขั้นที่ 4 การนำกลยุทธ์มาสู่การทดลองปฏิบัติการ และ ขั้นที่ 5 การติดตามและวิจารณ์ผลการพัฒนาด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของสมาชิกและเครือข่ายความร่วมมือ

คำสำคัญ: กระบวนการขับเคลื่อน ศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาท้องถิ่น

Potential-Driven Process of Reed Mat Craft Community Enterprise Group of Huay Tard Village, Na Duang District, Loei Province

Thairoj Phoungmanee¹ Naiyana Ajanatorn² Pachramon Jaighamdee³ and Kotchasi Charoensuk⁴

¹Visual Arts Program, Loei Rajabhat University

²Library and English Program, Loei Rajabhat University

³Thai Language Program, Loei Rajabhat University

⁴Music Program, Loei Rajabhat University

Abstract

This research article was conducted with the aims to 1) study the context of the Reed Mat Craft Community Enterprise Group of Huay Tard Village, and 2) study the potential-driven process of reed mat craft community enterprise group of Huay Tard Village, Na Duang District, Loei Province. The method of participatory action research was employed in operationalization of this study with 15 informants obtained through purposive sampling technique including community developers, designers and developers, community enterprise group, community leaders, and district culture officers. Data collection process was equipped with interview, focus group conversation, and criticizing issue meetings. Then the data were analyzed using content analysis.

The results were as follows. 1) The reed mat craft community enterprise group of Huay Tard Village was established by the group of local scholars to create additional income from agricultural activities. First, the group activity was only weaving reed mats, then there was the development of new products as an alternative for target buyers. However, due to the Covid-19 situation and economic condition that some members had to stop producing the products. The strengths of the group were creativity and ability to produce the prototype, the weakness was lack of identity, and the need of development was new products with community identity. 2) The potential-driven process of the Reed Mat Craft group of Huay Tard Village was the strategy of potential development with participatory process consisted of following stages: Stage 1: meeting, exchanging, and learning about the problems; stage 2: using SWOT analysis and TOW matrix to set up the strategy for driving the group; stage 3: assessing and evaluating the potential-driven process of the group, stage 4: implementing the strategy into practice; and stage 5: following up and criticizing the development results by exchanging knowledge and learning with the participation of members and networks.

Keywords: Driven process, Potential of Community Enterprise, Local Development

Received: 30 May 2023

Revised: 18 January 2024

Accepted: 19 February 2024

บทนำ

หัตถกรรมจากกกเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้สั่งสมจากประสบการณ์มาจากบรรพบุรุษ โดยผลงานแฝงไว้ด้วยความเชื่อ วิถีชีวิตและวัฒนธรรม ซึ่งมีการพัฒนาและปรับปรุงความรู้ มาอย่างต่อเนื่องจนเกิดความชำนาญ และสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต สำหรับการดำเนินชีวิต (ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์ และ ภัทรวดี อินทปັນตี, 2562) ปัจจุบันชาวบ้าน ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างรายได้ด้วยการตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อร่วมกันแปรรูป ผลิตภัณฑ์สำหรับการจำหน่าย โดยมีภาครัฐเข้าไปขับเคลื่อนและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จนเห็น ผลการพัฒนาที่ครอบคลุมงานพัฒนาชุมชนที่ได้ดำเนินการอยู่ โดยเป้าหมาย คือ การเข้ารับการคัดเลือก เป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) ซึ่งกลุ่มได้ใช้มิติ ของกรมพัฒนาชุมชนใช้พิจารณา คือ 1) มิติการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและวิธีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ 2) มิติการสร้างนวัตกรรมและการต่อยอดไปสู่ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ 3) มิติความยั่งยืนของผลิตภัณฑ์ และ 4) มิติส่งเสริมช่องทางทางการตลาด (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2565ข) อย่างไรก็ตามการพัฒนา ศักยภาพกลุ่มต้องพัฒนาโดยองค์รวม เช่น กระบวนการผลิต คุณภาพผลิตภัณฑ์ และการตลาด ด้วยกลยุทธ์และกิจกรรมที่ต่อเนื่องสอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของภาครัฐในพื้นที่และประเทศ (สายฝน ไชยศรี และคณะ, 2566) ซึ่งกลุ่มส่วนใหญ่ได้พัฒนาศักยภาพบางด้าน เช่น ด้านการออกแบบ ผลิตภัณฑ์จากทุนทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น จนมีรูปแบบใหม่และแตกต่าง (ประชิด ทิถบุตร และ นรชนก ทาสวรรณ, 2561) โดยมีจุดเน้นที่คุณภาพแบบบูรณาการศาสตร์ความรู้ สามารถ ใช้ความคิดสร้างสรรค์ และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมพัฒนากลุ่มให้ก้าวหน้าอย่างยั่งยืน

การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละพื้นที่นั้น ต้องใช้แนวคิด กลยุทธ์ กลวิธี และองค์ความรู้ที่แตกต่างกันไปตามบริบทของกลุ่ม โดยต้องมีการวิเคราะห์ปัจจัยภายใน และภายนอก ด้วยวิธีการ SWOT analysis และ TOW matrix จากนั้นจึงสร้างกลยุทธ์เพื่อใช้ขับเคลื่อน และพัฒนากลุ่มต่อไป มีเป้าหมายสำคัญ คือ การยกระดับทักษะ คุณภาพ และยอดขายผลิตภัณฑ์ ที่สูงขึ้น ผลิตภัณฑ์ได้มาตรฐานการผลิต สามารถสร้างงาน การสร้างรายได้และการยกระดับ เศรษฐกิจฐานรากให้มีความยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ (สายฝน ไชยศรี และคณะ, 2566) ส่วนแนวคิดการบริหารจัดการที่เน้นการมีส่วนร่วม มีเป้าหมายให้สมาชิกได้พัฒนาตนเองและกลุ่ม ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เช่น มิติบุคลากรที่ต้องมีทักษะการผลิต มีความคิดแปลกใหม่ ทันสมัย เป็นแพชชั่น ละเอียดและประณีต อย่างไรก็ตามวิสาหกิจชุมชนที่ประสบความสำเร็จนั้นจะเริ่ม การมีจุดมุ่งหมายเดียวกันด้วยความเชื่อที่ว่า “ทุกคนเป็นเจ้าของกลุ่ม” (ไทยโรจน์ พวงมณี และคณะ, 2565ก) การพัฒนาศักยภาพกลุ่มอย่างต่อเนื่องบนฐานคิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นขั้นตอน เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการตระหนักรู้สู่ความเข้มแข็ง สร้างความร่วมมือร่วมใจพัฒนากลุ่ม และผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพและมีคุณค่า (สุรพล พหลภาคย์ และคณะ, 2554) ดังนั้นแนวคิด

การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้น ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะสมาชิกกลุ่มจะต้องร่วมกันกำหนดกลยุทธ์ และการพัฒนาศักยภาพกลุ่มในมิติบริหารจัดการ มิติบุคลากร มิติผลิตภัณฑ์ และมิติตลาด โดยกลยุทธ์ที่ดีนั้นจะต้องสร้างความยั่งยืนบนฐานการมีส่วนร่วมให้กับกลุ่มได้ดำรงอยู่ต่อไป

บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย เป็นหมู่บ้านที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นและทอเสื่อกก ภาครัฐเห็นโอกาสจึงได้จัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ทำการผลิตเสื่อกก กระเป๋า หมวก จำหน่ายพื้นที่อำเภอนาดวงและพื้นที่จังหวัดเลย ด้วยสถานการณ์โควิด 19 สภาพทางเศรษฐกิจ และพฤติกรรมกลุ่มผู้ซื้อเปลี่ยนไป การบริหารกลุ่มไม่เป็นระบบ ผลิตภัณฑ์ไม่ทันสมัย ไม่มีแนวคิดและเรื่องราวที่เชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนั้นสมาชิกกลุ่มจึงต้องพัฒนาศักยภาพทุกมิติมีการขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมพัฒนาการคิดสร้างสรรค์ การออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้แตกต่าง แปลกใหม่ และมีอัตลักษณ์พร้อมที่จะดึงดูดใจกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย จากที่กล่าวมาการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด ต้องใช้กระบวนการที่สอดคล้องกับสภาพของกลุ่มและความต้องการให้ดำเนินการที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของประเทศและจังหวัดเลย โดยทำให้ชุมชนสร้างรายได้สร้างสังคมกินดีอยู่ดีได้อย่างยั่งยืน ดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมีกลยุทธ์และกระบวนการทำให้กลุ่มสามารถขับเคลื่อน พัฒนาและต่อยอดการดำเนินงานได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้การศึกษากระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย จะสามารถนำไปสู่การมีแนวทางขับเคลื่อนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอื่น ๆ ได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย
2. เพื่อศึกษากระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 15 คน ได้มาโดยวิธีการเจาะจง ซึ่งเป็นหน่วยงานและบุคคลที่เคยลงพื้นที่ไปพัฒนาศักยภาพกลุ่มให้มีความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนตามบทบาทหน้าที่การพัฒนาชุมชน ได้แก่ นักพัฒนาชุมชน วัฒนธรรมอำเภอ และผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน ส่วนนักออกแบบ จำนวน 2 คน เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจด้านผลิตภัณฑ์ โดยผู้วิจัยประสานงานร่วมขับเคลื่อนผ่านกิจกรรมวิจัย นอกจากนี้มีสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน 10 คน ในฐานะผู้มีส่วนร่วมพัฒนาและขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่ม โดยผู้วิจัยกำหนดเกณฑ์

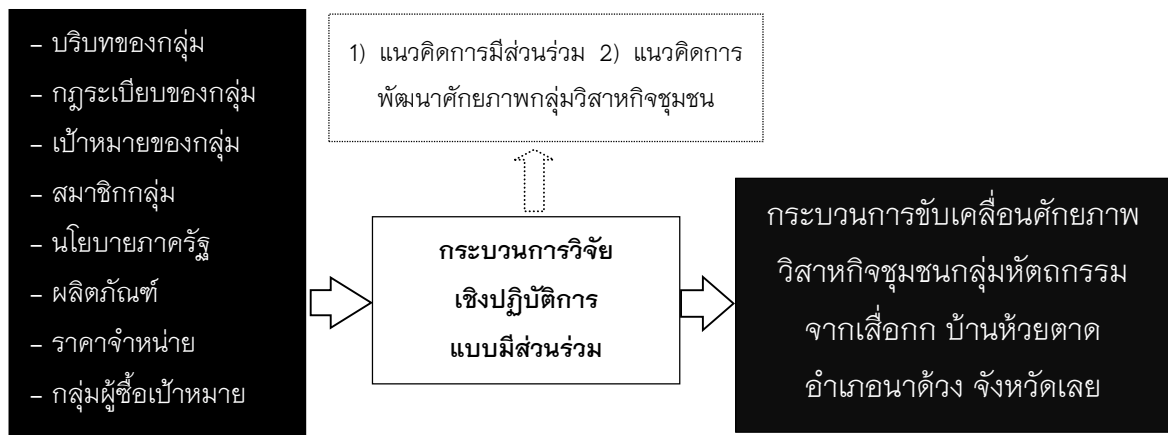
พิจารณา ดังนี้ 1) มีประสบการณ์เคยลงพื้นที่ส่งเสริมและพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชน 2) มีความรู้ความเข้าใจการดำเนินการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน 3) สามารถให้ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นการพัฒนาได้ และ 4) มีประสบการณ์เกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ชุมชนมากกว่า 2 ปี

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1. **ตัวแปรต้น** ได้แก่ บริบทของกลุ่ม กฎระเบียบของกลุ่ม วัตถุประสงค์และเป้าหมายของกลุ่ม สมาชิกกลุ่ม นโยบายภาครัฐ ผลิตภัณฑ์ ราคาจำหน่าย และกลุ่มผู้ซื้อเป้าหมาย

2. **ตัวแปรตาม** ได้แก่ กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเปลือก 4 ด้าน คือ ด้านบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด

กรอบแนวคิดในการวิจัย



ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research, PAR) มีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือการวิจัย ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือโดยการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงนำมากำหนดรูปแบบของเครื่องมือและประเด็นคำถามในแต่ละเครื่องมือที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์การวิจัย มีดังนี้ 1) แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างแบ่งออกเป็น 2 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 มีประเด็นดังนี้ การเริ่มตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน วัตถุประสงค์และเป้าหมาย จำนวนสมาชิก การได้มาของสมาชิก การเลือกคณะกรรมการบริหารจัดการกลุ่ม กฎระเบียบของกลุ่ม ความคาดหวังของสมาชิกที่มีต่อการดำเนินการของกลุ่มงบประมาณ และรายได้จากการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ 2) ประเด็นการสนทนากลุ่ม มีดังนี้ ความต้องการพัฒนาศักยภาพของกลุ่ม และความคาดหวังของกลุ่มต่อการพัฒนาศักยภาพ 3) ประเด็นการประชุม

มีดังนี้ การสะท้อนผลและการดำเนินการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ปัญหาและอุปสรรค การวิเคราะห์ SWOT analysis, TOW matrix และแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่ม 4) แบบสังเกต แบบไม่มีโครงสร้าง โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นให้ครอบคลุมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังนี้ ด้านบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด และ 5) ประเด็นการวิจารณ์และการประเมินผลกระบวนการขับเคลื่อนกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 ท่าน ประเมินประเด็นคำถาม เพื่อให้ข้อเสนอแนะความตรงเชิงเนื้อหา จากนั้นได้ทำการปรับแก้ไขตามที่คุณวุฒิให้ข้อเสนอแนะ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ส่วน คือ 1) การศึกษาเอกสาร ตามประเด็นที่ผู้วิจัยกำหนดจากสำนักวิทยบริการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลยและฐานข้อมูลออนไลน์ 2) ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประสานไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอให้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ส่วนกลุ่มเป้าหมายจากภาครัฐ ผู้วิจัยประสานงานไปยังหน่วยงานเพื่อขอรับการสัมภาษณ์ และเชิญเข้าร่วมประชุมระดมความคิดเห็น จำนวน 5 ครั้ง ดังนี้ ครั้งที่ 1 การสัมภาษณ์ โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง มีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 5 คน ครั้งที่ 2 การประชุมระดมความคิดเห็น ใช้ประเด็นการประชุม มีผู้เข้าร่วม จำนวน 12 คน ครั้งที่ 3 การสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบแนวทางขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่ม มีผู้เข้าร่วม จำนวน 5 คน ครั้งที่ 4 การสนทนากลุ่ม ใช้ประเด็นการสนทนากลุ่ม มีผู้เข้าร่วม จำนวน 3 คน และครั้งที่ 5 การประชุมสะท้อน และวิจารณ์ผลการขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่ม มีผู้เข้าร่วม จำนวน 12 คน โดยใช้พื้นที่กลุ่มจัดกิจกรรม

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการลงพื้นที่บ้านห้วยตาด เก็บรวบรวมข้อมูลมาจัดระเบียบ โดยการแยกออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นการวิจัยจากเครื่องมือวิจัย และวัตถุประสงค์ของการวิจัย จากนั้นจึงสร้างตารางวิเคราะห์เนื้อหา โดยการแจกแจงตามประเด็นที่กำหนด จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1. บริบทวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอนาดวง จังหวัดเลย มีดังนี้

1.1 ความเป็นมาของกลุ่ม พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด เลขที่ 283 หมู่ที่ 4 ตำบลนาดอกคำ อำเภอนาดวง จังหวัดเลย ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2542 ด้วยการส่งเสริมและสนับสนุนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย โดยการทำ

ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อที่มีการผลิตในท้องถิ่นทุกครัวเรือนมาสู่การเข้าระบบกลุ่มวิสาหกิจชุมชน มีการแต่งตั้งประธาน คณะกรรมการและหน่วยงานที่ต้องเข้ามาเป็นที่เลี้ยง โดยกลุ่มได้พัฒนาผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง จนปัจจุบันได้แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น กระเป๋าถือหลากหลายรูปแบบ จึงมีรายได้ระหว่าง 200-6,000 บาท ซึ่งกลุ่มได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ เช่น พัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย และมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ลงพื้นที่ไปส่งเสริมและพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ส่งผลทำให้กลุ่มมีทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มการจัดการท่องเที่ยวและกลุ่มคลัสเตอร์ผ้าฝ้ายทอมือ (Cluster) จังหวัดเลยด้วยการนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายด้วย

1.2 การวิเคราะห์ SWOT Analysis พบว่า จุดแข็ง (Strength) กลุ่มมีประธานกลุ่มที่เข้มแข็งและมีทักษะการแปรรูปผลิตภัณฑ์ โดยประธานกลุ่มและสมาชิกมีการพูดคุยอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการพัฒนางานสม่ำเสมอ ได้ให้ความสำคัญกับการใช้วัสดุในท้องถิ่นผลิตผลงาน และใช้กระบวนการคิดเชิงการพัฒนามาขับเคลื่อนกลุ่ม ส่วนจุดอ่อน (Weakness) ของกลุ่ม คือ สมาชิกให้ความสำคัญกับการผลิตน้อย และกลุ่มยังขาดเครื่องมือช่วยแปรรูปผลิตภัณฑ์ นอกจากนี้ประธานกลุ่มเป็นผู้นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายในพื้นที่ โดยผลิตภัณฑ์ไม่สามารถทำเป็นสต็อก (Stock) เก็บไว้จำหน่ายได้ และพื้นที่การผลิตยังขาดความเป็นมาตรฐาน สำหรับโอกาส (Opportunity) พบว่ากลุ่มมีภาครัฐ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดเลย เข้ามาพัฒนาอย่างต่อเนื่อง มีสถาบันการศึกษาในพื้นที่จัดกระบวนการเรียนรู้อยู่เสมอ และยังมีสื่อสังคมออนไลน์ ช่วยประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ด้านอุปสรรค (Threat) คือ สถานการณ์โควิด 19 และสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของประเทศที่ส่งผลต่อการตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ของผู้บริโภค

1.3 การวิเคราะห์ TOW metrixs พบว่า กลยุทธ์เชิงรุก (SO) นั้นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีผู้นำเข้มแข็ง มีการทำงานอย่างต่อเนื่อง (S1) สมาชิกได้พูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง (S2) มีการพัฒนางานสม่ำเสมอ (S3) ใช้วัสดุในท้องถิ่น (S4) มีความคิดสร้างสรรค์และความคิดพัฒนา (S4) ซึ่งกลุ่มมีโอกาสที่จากหน่วยงานภาครัฐ และสถาบันการศึกษาได้ลงพื้นที่ไปพัฒนาศักยภาพให้เข้มแข็งขึ้น (O1, O2) และมีสื่อสังคมออนไลน์ช่วยกระจายข่าวสารผลิตภัณฑ์ (O3) ส่วนกลยุทธ์เชิงการแก้ไข (WO) พบว่า สมาชิกให้ความสำคัญกับการผลิตน้อย (W1) ขาดเครื่องมือใช้แปรรูปผลิตภัณฑ์ (W2) ไม่สามารถผลิตงานเป็นสต็อกไว้จำหน่ายได้ (W3) มีประธานกลุ่มเป็นผู้นำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่าย (W4) เช่นเดียวกับพื้นที่การผลิตยังขาดมาตรฐานการผลิต (W5) ประเด็นนี้กลุ่มมีโอกาสที่ภาครัฐ และสถาบันการศึกษาลงพื้นที่ไปพัฒนาให้กลุ่มเข้มแข็งขึ้น (O1, O2) ด้านกลยุทธ์เชิงการป้องกัน (ST) พบว่า กลุ่มก็ยังมีศักยภาพจากการมีผู้นำเข้มแข็งและทำงานอย่างต่อเนื่อง (S1) สมาชิกพูดคุยกันอย่างต่อเนื่อง (S2) และมีการใช้ความคิดสร้างสรรค์และความคิด

พัฒนา (S4) ซึ่งสามารถที่จะแก้ปัญหาได้แม้ว่าจะอยู่ในสถานการณ์โควิด 19 (T1) สภาพทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค (T2) ส่วนกลยุทธ์เชิงรับ (WT) พบว่า สมาชิกให้ความสำคัญกับการผลิตน้อย (W1) ขาดเครื่องมือช่วยแปรรูปผลิตภัณฑ์ (W2) และไม่สามารถผลิตงานเป็นสต็อกไว้จำหน่ายได้ (W3) ซึ่งแม้ว่าจะอยู่ในช่วงสถานการณ์โควิด 19 (T1) และสภาพทางเศรษฐกิจส่งผลกระทบต่อความตั้งใจซื้อของผู้บริโภค (T2) กลุ่มได้วางแผนป้องกันและแก้ปัญหา

1.4 กลยุทธ์การขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก ใช้กลยุทธ์เชิงแก้ไข (WO) จากการระดมความคิดได้ 1 กลยุทธ์ คือ กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนา 4 ด้าน มีรายละเอียดของกลวิธีและกิจกรรม ดังนี้

1.4.1 ด้านการบริหารจัดการ พบว่า มีกลวิธีและกิจกรรมการสร้างความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติ ได้แก่ 1) กิจกรรมทบทวนระเบียบกฎเกณฑ์ของกลุ่ม 2) กิจกรรมกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิก และ 3) กิจกรรมส่งเสริมให้สมาชิกเข้าร่วมประชุมและอบรมเชิงปฏิบัติการตามที่ภาครัฐและเอกชนจัดขึ้น

1.4.2 ด้านบุคลากร พบว่า มีกลวิธีและกิจกรรมอบรมพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ 1) กิจกรรมพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มลูกค้า และการเปลี่ยนแปลงของสังคม 2) กิจกรรมพัฒนาทักษะการทอ การสาน และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้ประณีต เช่น การเลือกวัสดุ การย้อมสี การผลิต และการเก็บรายละเอียด 3) กิจกรรมพัฒนาทักษะการออกแบบและการผลิต 4) กิจกรรมการสืบค้นข้อมูลงานออกแบบในประเทศและต่างประเทศเพื่อเป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบและสร้างวิถีคิดงาน และ 5) กิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดและจินตนาการ

1.4.3 ด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า มีกลวิธีและกิจกรรมอบรมพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ 1) กิจกรรมออกแบบรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เพื่อตอบสนองกลุ่มลูกค้าที่หลากหลาย 2) กิจกรรมสร้างแนวคิดและเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต และความเชื่อความศรัทธาของชุมชน 3) กิจกรรมการผสมผสานวัสดุและเทคนิควิธีการที่หลากหลายสำหรับสร้างผลงาน และ 4) กิจกรรมทดลองผลิตผลงานที่มีความละเอียดและประณีต

1.4.4 ด้านการตลาด พบว่า มีกลวิธีและกิจกรรมอบรมพัฒนาศักยภาพ ได้แก่ 1) กิจกรรมสร้างช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย 2) กิจกรรมการขายผลิตภัณฑ์ 3) กิจกรรมจำหน่ายและการประชาสัมพันธ์กับกลุ่มงานหัตถกรรมหรือกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว และ 4) กิจกรรมนำเสนอและประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่นอกพื้นที่

1.5 การค้นหาแนวทางการขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก พบว่า มีแนวทางการขับเคลื่อนจากภาครัฐและเอกชน ตามขั้นตอน คือ ขั้นที่ 1 ร่วมศึกษาสภาพและปัญหา และหาแนวทางพัฒนาศักยภาพกลุ่ม ขั้นที่ 2 ระดมความคิดเห็นหาแนวทางขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มประเด็น การบริหารจัดการ บุคลากร ผลิตภัณฑ์ และการตลาด ขั้นที่ 3 แสวงหา

กลวิธี และกิจกรรมขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่ม ชั้นที่ 4 จัดกิจกรรมฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการตามกลยุทธ์และประเด็นการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ ด้านการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร ด้านผลิตภัณฑ์ และด้านตลาด และ ชั้นที่ 5 การติดตามและประเมินผลการขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่ม อย่างไรก็ตาม การขับเคลื่อนกลุ่มที่เน้นการให้สมาชิกได้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน และร่วมประเมินผล จะสามารถทำให้เกิดความสำเร็จได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “...การให้สมาชิกกลุ่มร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และหาแนวทางร่วมกันจะทำให้ได้เข้าใจถึงเป้าหมายของกลุ่มได้ชัดเจน เป็นจุดเริ่มต้นการปรับวิธีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้จนมีคุณภาพและตอบสนองของกลุ่มผู้ซื้อเป้าหมายได้เป็นอย่างดี...” (วรรณิ แสนมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 มิถุนายน 2566)

1.6 การมองอนาคตของกลุ่มหัตถกรรมจากเสื้ออก พบว่าต้องการให้กลุ่มเป็นแหล่งเรียนรู้และจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนที่โดดเด่น และแตกต่าง มีผลิตภัณฑ์ออกแบบใหม่จากกลุ่มเป็นผู้คิดสร้างสรรค์ด้วยกรรมวิธีการทอ สานและแปรรูปผลิตภัณฑ์ได้สอดคล้องกับตลาดและความต้องการของผู้ซื้อเป้าหมาย และเน้นการขับเคลื่อนให้ผลิตภัณฑ์เชื่อมโยงกับความเป็นแฟชั่น (Fashion) ดังคำกล่าวที่ว่า “...รูปแบบของผลิตภัณฑ์ปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบ วิธีแปรรูปที่ผสมผสานระหว่างการทอและการสานเข้าด้วยกันอย่างต่อเนื่อง ทำให้กลุ่มเป้าหมายติดต่อบริษัทเพื่อให้มีการผลิตขายเพิ่ม...” (ยุพา เนธิบุตร, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2566) อย่างไรก็ตามสมาชิกกลุ่มได้คาดหวังว่าภาครัฐในพื้นที่หรือนอกพื้นที่เข้ามาพัฒนาผลิตภัณฑ์ด้วยงบประมาณและความรู้เพื่อสร้างมาตรฐานการผลิตสินค้าชุมชน เพื่อให้กลุ่มได้ก้าวไปเป็นผู้นำด้านการออกแบบการสาน การทอและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดเลย ดังคำกล่าวที่ว่า “...ตอนนี้กลุ่มขาดพื้นที่ผลิตและไม่มีเครื่องมือ อุปกรณ์สำหรับการจัดแสดงผลิตภัณฑ์ให้กับกลุ่มลูกค้าเป้าหมายได้เลือกซื้อ ถ้าภาครัฐมีงบประมาณสร้างห้องแสดงผลิตภัณฑ์และปรับปรุงพื้นที่การทำงานให้มีมาตรฐาน กลุ่มก็จะพัฒนาสู่พื้นที่การเรียนรู้และพื้นที่การท่องเที่ยวของอำเภอนาดวงได้...” (มานพ คำน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2566) อีกทั้งกลุ่มได้วางแผนพัฒนาเว็บไซต์ (Website) หรือร้านค้าออนไลน์เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าถึงของกลุ่มลูกค้าเป้าหมายและพัฒนากลุ่มให้เป็นจุดท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมและธรรมชาติ

2. กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื้ออก อำเภอนาดวง จังหวัดเลย ด้วยกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยการมีส่วนร่วมพัฒนา 4 ด้าน มีดังนี้

2.1 ต้นทาง เป็นการเตรียมความพร้อมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการพัฒนาศักยภาพมีรายละเอียด ดังนี้ 1) การประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อสะท้อนสภาพของกลุ่มประเด็นการบริหารจัดการ บุคลากร การดำเนินงาน วิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ งบประมาณ และการจัดจำหน่าย 2) การสะท้อนปัญหาการดำเนินการของกลุ่ม 3) การค้นหาแนวทางขับเคลื่อนและการพัฒนาการดำเนินการของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนให้มีศักยภาพ และ 4) การอบรมเชิงปฏิบัติการ

พัฒนาทักษะการบริหารจัดการกลุ่ม การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่แตกต่างโดยใช้แนวคิดสร้างสรรค์ และสร้างเครือข่ายจำหน่ายผลิตภัณฑ์ สำหรับระยะนี้กิจกรรมพัฒนาศักยภาพกลุ่ม จะเน้นการเตรียมความพร้อมด้วยกิจกรรมการคิดวิเคราะห์ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และอบรม และพัฒนาทักษะให้คงที่ขึ้น โดยกิจกรรมเน้นความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกและเครือข่ายให้ร่วมขับเคลื่อน ดังคำกล่าวที่ว่า “...กิจกรรมการวิเคราะห์สภาพ และค้นหาแนวทางขับเคลื่อนกลุ่ม ช่วยให้สมาชิกเห็นความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนความคิดแบบใหม่ เพื่อให้การดำเนินการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้สมาชิกเห็นเป้าหมายปลายทาง อันจะส่งผลต่อความร่วมมือร่วมใจ และมีส่วนร่วมดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มที่...” (วรรณิ แสนมา, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2566)



ภาพที่ 2 แสดงการพัฒนาศักยภาพการออกแบบ การพัฒนาและการแก้ปัญหาตลอดโครงการ



ภาพที่ 3 แสดงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ระยะที่ 2 ทดลองวางตำแหน่งลายทอและลายสานใหม่

2.2 กลางทาง การทดลองปฏิบัติการตามกลยุทธ์การพัฒนากลุ่ม 4 ด้าน มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ พบว่า กลุ่มได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้การดำเนินการบ่อยมากขึ้น เมื่อจัดกิจกรรมหนุนเสริมที่ทำให้สมาชิกกลุ่มได้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในหลายประเด็น โดยมีประธานกลุ่มเป็นผู้ดำเนินการเนื่องจากมีอายุน้อย มีความคล่องแคล่ว มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สามารถเป็นตัวแทนเข้าอบรมและพัฒนาความรู้ทุกมิติอย่างต่อเนื่อง 2) ด้านบุคลากร พบว่า กลุ่มได้พัฒนาสมาชิกจนสามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของกลุ่มผู้ซื้อเป้าหมาย การสร้างความแตกต่างด้วยการเปลี่ยนเทคนิควิธีการสาน การทอ การผสมผสานวัสดุ การลดทอนรายละเอียดของผลิตภัณฑ์

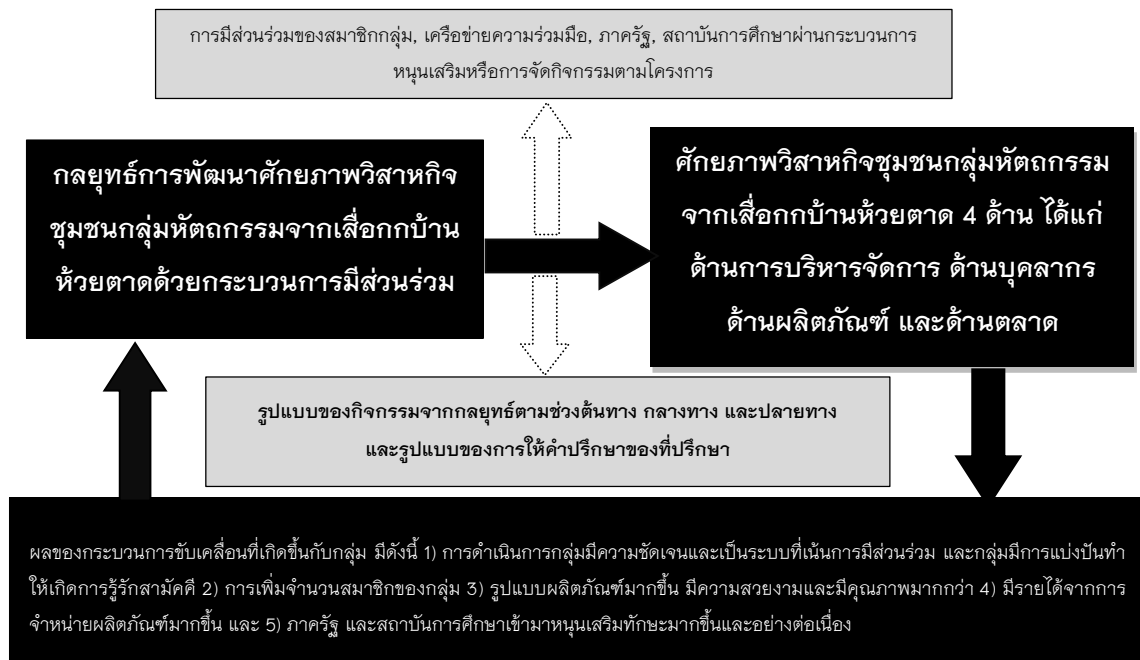
และงานสาน และได้ต่อยอดผลิตภัณฑ์ใหม่ได้ 3) ด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มได้คิดสร้างสรรค์ และทดลองแปรรูปผลิตภัณฑ์ใหม่ด้วยการผสมผสานเทคนิค เช่น งานสานร่วมกับงานถักและงานทอ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์กระเป๋า ที่รองจาน กล่องทิวซุ (ภาพที่ 2-3-4) และ 4) ด้านการตลาด พบว่า กลุ่มสร้างสื่อออนไลน์ประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์และสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับกลุ่มการจัดการท่องเที่ยว สำหรับผลการพัฒนาตามกลยุทธ์ พบว่า สามารถขับเคลื่อนกลุ่มได้ในระดับที่ดีขึ้น โดยเฉพาะการสร้างสมาชิกให้มีทักษะการคิดอย่างสร้างสรรค์ มุ่งนำผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล ที่สื่อสารถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น และพื้นที่ทางวัฒนธรรมได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “...กิจกรรมขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มช่วยให้สมาชิกกลุ่มรับรู้ และเข้าใจวิธีการปฏิบัติงานได้ชัดเจนขึ้น ได้ทำความเข้าใจกับกลุ่มผู้ซื้อเป้าหมายและพฤติกรรมผู้บริโภคทั่วไป การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ ราคาที่เหมาะสมกับการจำหน่าย การติดต่อสื่อสารและการออกแบบผลิตภัณฑ์ให้สวยงาม ซึ่งกิจกรรมการตลาดทำให้สมาชิกกลุ่มมีประสบการณ์ตรงมากขึ้น...” (มานพ คำน้อย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 15 สิงหาคม 2566)



ภาพที่ 4 แสดงผลิตภัณฑ์ ระยะที่ 3 พร้อมกับการพัฒนาโลโก้ ฉลาก เป็นผลิตภัณฑ์หุ้มแก้วเก็บความร้อน ความเย็น กระเป๋าถือ และกล่องทิวซุ

2.3 ปลายทาง การติดตามและประเมินผลการใช้กลยุทธ์ขับเคลื่อนกลุ่มเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม พบว่า โดยภาพรวมกลุ่มได้ร่วมพัฒนาระบบการดำเนินงานทุกด้าน โดยแต่ละด้านได้พัฒนาศักยภาพกลุ่มด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านทักษะปฏิบัติงาน ด้านความคิดสร้างสรรค์ ด้านออกแบบที่แตกต่างกันไปตามสภาพและเงื่อนไขของกลุ่ม มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ด้านการบริหารจัดการ ได้ทบทวนการบริหารจัดการกลุ่มโดยใช้บ้านประธานกลุ่มจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนสภาพปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น และให้นำเสนอแนวทางพัฒนากลุ่มด้านบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม นอกจากนี้ยังได้กำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจน ได้ทดลองปฏิบัติงาน และได้แสวงหาตลาดสำหรับจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม ทั้งจากภาครัฐและเครือข่ายความร่วมมือ ได้แก่ กลุ่มคัลสเตอร์ (Cluster) สิ่งทอพื้นบ้านและกลุ่มการท่องเที่ยว 2) ด้านบุคลากร ได้เปลี่ยนแปลงความคิดอย่างเป็นระบบด้วยการค้นหาปัญหา หาแนวทางและทดลองพัฒนางาน ได้ค้นหาแนวทาง และปรับปรุงเทคนิควิธีการทอ การสานและการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ได้สืบค้นและหาแนวทาง

การแก้ปัญหาเชื้อรา โดยทดลองและสร้างบทสรุปเพื่อนำเสนอกับสมาชิกคนอื่น ๆ และได้ทดลองสร้างรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ที่ทันสมัยมีการสร้างเรื่องราวให้กับผลิตภัณฑ์ 3) ด้านผลิตภัณฑ์ได้ออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ด้วยการใช้สีสดใสย้อมเส้นกก ทดลองใช้เทคนิคการสาน การทอและการตัดเย็บ ได้ออกแบบที่เน้นประโยชน์ใช้สอยควบคู่กับความสวยงาม ผสมผสานแนวคิด ทศนคติ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ และ 4) ด้านการตลาด ได้พัฒนาตราสินค้าขึ้นใหม่ มีรายละเอียดผลิตภัณฑ์ โลโก้ (Logo) ชื่อแบรนด์ (Brand) ส่วนช่องทางติดต่อสื่อสารและข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ทอเลือกกันนั้น กลุ่มใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) ช่วยเผยแพร่ผลิตภัณฑ์ และได้สร้างเครือข่ายจำหน่ายผลิตภัณฑ์กับกลุ่มจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่และนอกพื้นที่ด้วย (ภาพที่ 5)



ภาพที่ 5 แผนภาพผลการใช้แนวทางการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจกลุ่มหัตถกรรมจากเลือกบ้านห้วยตาดผ่านกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม

อย่างไรก็ดี ผลการใช้กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาผ่านกลวิธีและกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้สมาชิกกลุ่มได้เปลี่ยนแปลงระบบความคิด การแก้ปัญหาวัสดุรูปแบบ มโนทัศน์ด้านความสวยงาม และความคิดสร้างสรรค์ ดังคำกล่าวที่ว่า “..การขับเคลื่อนกลุ่มอย่างต่อเนื่อง จะช่วยพัฒนาทักษะให้คิดต่อยอดผลิตภัณฑ์ด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและฐานะความเป็นอยู่ของชุมชนให้ดีขึ้น ด้วยระบบการจัดการบุคคลและวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่น ให้กลายเป็นสินค้าที่มีคุณภาพ มีอัตลักษณ์บ้านห้วยตาด ซึ่งเชื่อว่าจะสามารถจำหน่ายได้ดีทั้งตลาดภายในและต่างประเทศ...” (คำพลอย บุญครอง, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566) ส่วนรูปแบบ ราคา เทคนิควิธีการผลิต ประโยชน์และคุณค่าของผลิตภัณฑ์ที่ได้มีการวางแผนร่วมกัน จนสร้างการรับรู้ต่อสมาชิกได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์ตอบสนองกลุ่มเป้าหมายได้

ดังคำกล่าวที่ว่า “...ผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาและเปลี่ยนแปลงรูปแบบ เทคนิควิธีการ วิธีการคิด ไปมากกว่าเดิม ซึ่งเกิดจากการที่สมาชิกกลุ่มมีความเข้าใจถึงความต้องการและพฤติกรรมของผู้บริโภคเป้าหมายที่ชัดเจน เข้าใจแนวโน้มการออกแบบผลิตภัณฑ์ของโลก จึงสร้างผลงานที่โดดเด่นและแตกต่างกว่าที่เคยทำได้...” (ประหยัด สะตะ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566) ทั้งนี้เกิดจากการใช้กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของสมาชิก และภาคีเครือข่าย โดยมีรูปแบบของการให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องทำให้กลุ่มประสบความสำเร็จในการพัฒนา

สำหรับผลการประเมินผลการพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพวิสาหกิจชุมชน กลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกด้วยกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มแบบมีส่วนร่วม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม ใช้ประเด็นการประเมินเชิงคุณภาพ 4 ด้าน มีผลการดำเนินการ ดังนี้ ด้านการบริหารจัดการ พบว่า กลุ่มได้เปลี่ยนแปลงระบบงานระบบคนไปในทางก้าวหน้ามากขึ้น มีการประสานงานอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ มีความรักความสามัคคี และมีส่วนร่วมดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ด้านบุคลากร พบว่า กลุ่มได้เปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกที่ชัดเจนขึ้น ได้มีการพัฒนาทักษะ ความคิดสร้างสรรค์และรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ ให้สอดคล้องกับกลุ่มผู้ซื้อ เป้าหมายชัดเจนมากขึ้น ด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า กลุ่มได้ทำการแปรรูปผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ที่หลากหลายขึ้นจากพื้นฐานการอบรม ทำงานได้รวดเร็ว สวยงาม แปลกใหม่ขึ้น จำหน่ายได้ในราคาสูงขึ้น และด้านตลาด พบว่า กลุ่มมี 2 ช่องทางการติดต่อสื่อสาร คือ จำหน่ายตามพื้นที่ที่รัฐจัดให้ และช่องทางออนไลน์ การรับงานและส่งผลิตภัณฑ์มีประสิทธิภาพขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีประเด็นการอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. บริบทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกก บ้านห้วยตาด อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า กลุ่มมีการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นหัตถกรรมด้วยการนำมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ด้วยการสอดแทรกแนวคิดด้านการออกแบบสร้างสรรค์เข้าไปช่วยทำให้กลุ่มมีการสร้างรายได้ ปียตา สุนทรปิยะพันธ์ และ ภัทรวดี อินทบัณฑิต (2562) กล่าวว่า การขับเคลื่อนงานจักสานเพื่อการอนุรักษ์และการบอกเล่าเรื่องราววิถีชีวิต วัฒนธรรม และวิธีการคิดผ่านงานจักสานเพื่อช่วยให้มีการพัฒนางานให้มีคุณค่าและราคาสูงขึ้น อย่างไรก็ตามจุดอ่อนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมจากเสื่อกก คือ การขาดความคิดสร้างสรรค์เพื่อการออกแบบและพัฒนาารูปแบบของผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ตอบสนองตลาดและกลุ่มผู้บริโภคที่กว้างขึ้น ซึ่งกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมได้มีการใช้กระบวนการคิดสร้างสรรค์ผ่านการเลือกเปลี่ยนเรียนรู้และการปฏิบัติการ จึงทำให้กลุ่มได้ฝึกทบทวนร่วมเรียนรู้วิธีคิด วิธีแก้ปัญหา วิธีออกแบบ วิธีดำเนินการใหม่ ที่แตกต่างไปจากเดิม และได้มีการนำเสนอความคิดเห็นจากการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ต่อนักวิจัยและผู้ทรงคุณวุฒิด้านออกแบบ

เพื่อขอแนวทางพัฒนาผลิตภัณฑ์เพิ่มเติมที่แตกต่างไปจากเดิม ซึ่งการได้วิธีคิดใหม่และนำไปทดลองปฏิบัติจะทำให้สมาชิกกลุ่ม ได้คิดสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ที่มีความสวยงาม สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อเป้าหมาย สอดคล้องกับ ประชิต ทิณบุตร (2560) ที่กล่าวว่า การดำเนินการพัฒนาศักยภาพวิสาหกิจชุมชนเพื่อให้สมาชิกกลุ่มร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมแก้ปัญหา และร่วมขับเคลื่อนได้นั้นนับตั้งแต่เริ่มต้นการพัฒนาคูคลองและผลิตภัณฑ์โดยสร้างทักษะ และความเข้าใจ ไปถึงขั้นการสรุปและการประเมินผลที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา ซึ่งตลอดกระบวนการ จะช่วยสร้างประสบการณ์รับรู้ด้วยการเรียนรู้ การสังเกต การคิดสร้างสรรค์จากผู้เชี่ยวชาญ ตามแนวคิดการออกแบบ เช่น การลด การเพิ่ม การผสมผสานและการปรับเปลี่ยน จนสามารถสร้าง แนวคิดใหม่ที่เป็นรูปแบบเฉพาะตนเองและกลุ่มได้อย่างมีคุณค่าและความหมาย ดังนั้น ความรู้ ความเข้าใจจากการพัฒนาศักยภาพจึงอยู่ติดตัวสมาชิกกลุ่มตลอดไป อย่างไรก็ตามการบริหารจัดการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหัตถกรรมทอเสื่อจากกกบ้านห้วยตาดที่มีประสิทธิภาพนั้น ย่อมมาจากผู้นำกลุ่ม ที่มีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในการดำเนินการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง มีทักษะคิดสร้างสรรค์ ผลงาน สามารถพูดสื่อสารได้ชัดเจน ดังนั้นเมื่อมีการจัดการประชุมหรือจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันภายในกลุ่ม โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมก็จะทำให้สมาชิกกลุ่มคนอื่น ๆ ได้รับรู้และเข้าใจ การดำเนินการทุกมิติที่ชัดเจนร่วมกัน สอดคล้องกับ สุรพล พหลภาคย์ และคณะ (2554) กล่าวว่า การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม จะช่วยพัฒนาทักษะและต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการผลิตได้อย่างเป็นระบบและมีอัตลักษณ์เฉพาะตัว

2. กระบวนการขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มหัตถกรรมจากเสื่อกกบ้านห้วยตาด พบว่า การใช้กลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม พัฒนา 4 ด้าน แบ่งเป็น 3 ระยะ โดยแต่ละระยะจะสร้างองค์ความรู้ใหม่ และการต่อยอดให้มีศักยภาพในมิติของความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินงาน เพื่อนำไปกำหนดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มให้ประสบความสำเร็จ และผลิตภัณฑ์ได้ใบรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) สำหรับการประสบความสำเร็จจากการใช้กลยุทธ์นั้นเน้นการติดตามและการให้คำปรึกษาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง จึงทำให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจการดำเนินงานอย่างชัดเจน โดยเฉพาะด้านผลิตภัณฑ์ที่จะทำให้ผู้ซื้อ เป้าหมายมีความสนใจและพึงพอใจในรูปแบบผลิตภัณฑ์และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้คิด และสร้างสรรค์ ดังคำกล่าวของ วาปี แสนมา (การสื่อสารส่วนบุคคล, 10 กรกฎาคม 2566) ที่ว่า “...การขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มอย่างมีระบบจะทำให้กลุ่มร่วมมือร่วมใจกัน จึงช่วยอนุรักษ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้คงอยู่ต่อไป ได้พัฒนาความคิดและการสื่อสารผลิตภัณฑ์ได้เป็นอย่างดี...” สอดคล้องกับ สายฝน ไชยศรี และคณะ (2566) ที่พบว่า การขับเคลื่อนให้กลุ่มเปลี่ยนแปลงวิธีคิด นั้นจะต้องนำกลุ่มมาร่วมสะท้อนความคิด วิเคราะห์ให้รู้และเข้าใจปัญหา อุปสรรค หรือหาปัจจัย ที่ไม่สอดคล้องกับการดำเนินการของกลุ่ม ซึ่งจะทำให้กลุ่มได้คิดนำองค์ความรู้ใหม่มาวางแผน

พัฒนาศักยภาพกลุ่มให้สอดคล้องกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการมีกลยุทธ์ที่ชัดเจนจะนำไปสู่การปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ การผลิต และรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ซื้อเป้าหมาย ประชิต ทิณบุตร และ นรชนก ทาสวรรณ (2561) กล่าวว่า การขับเคลื่อนศักยภาพกลุ่มให้ประสบความสำเร็จนั้น ต้องวางแผนหนุนเสริมอย่างเป็นระบบ ใช้กลวิธีและกิจกรรมอบรม การศึกษาดูงาน การถ่ายทอดองค์ความรู้และกิจกรรมปฏิบัติการเพิ่มทักษะต้องสอดคล้องกับคุณลักษณะของกลุ่มและศักยภาพที่จะรับรู้เพื่อนำความรู้ใหม่ไปพัฒนาและขับเคลื่อนตนเองในอนาคต ดังนั้นการขับเคลื่อนกลุ่ม จึงต้องสร้างหลักการเฉพาะและเหมาะสมกับสภาพของกลุ่มที่จะนำไปปฏิบัติได้ ดังที่ วินัยธร วิชัยดิษฐ์ (2560) กล่าวว่า การพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนนั้นต้องอยู่บนหลักการ ดังนี้ 1) บริหารงานมุ่งเน้นคุณภาพ 2) บูรณาการและสร้างสรรค์ และ 3) สร้างเครือข่าย สำหรับมิติบริหารจัดการกลุ่มนั้น ต้องเน้นการมีส่วนร่วมของสมาชิก ชุมชนและเครือข่ายความร่วมมือ เพื่อให้กลุ่มได้พัฒนาและเป็นพื้นที่แห่งการเรียนรู้ร่วมกัน ได้พึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งผลจากการมีส่วนร่วมจากการวางแผน การปฏิบัติ การตรวจสอบ เพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพขึ้น ส่วนปัจจัยความสำเร็จนั้นมาจากการวางแผนเป็นระบบ มีปัจจัยภายในและภายนอกเข้ามาหนุนเสริมที่เน้นการมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ สุรพล พหลภาคย์ และคณะ (2554) ที่กล่าวว่า การพัฒนาการดำเนินงานแบบมีส่วนร่วม จะช่วยพัฒนาระบบงานที่มีประสิทธิภาพ โดยปัจจัยภายใน ได้แก่ สภาพแวดล้อม กลยุทธ์ กิจกรรม บุคลากร แผนธุรกิจ ราคา และการส่งเสริมการขาย ส่วนปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายและงบประมาณจากภาครัฐ

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานภาครัฐสามารถนำกลยุทธ์การพัฒนาศักยภาพกลุ่มด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมพัฒนาไปปรับใช้ตามบริบทของพื้นที่และประเภทของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งผู้จัดกิจกรรมตามกลยุทธ์นี้จะต้องสร้างความร่วมมือร่วมใจ การติดตาม และการประเมินที่เน้นการมีส่วนร่วม
2. หน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชน นำรูปแบบการเป็นที่ปรึกษาไปใช้ในการจัดกิจกรรม โดยกำหนดแผนงานการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งที่ปรึกษาจะช่วยเสนอแนะแนวทางหรือแสวงหาวิธีการปรับปรุงให้การดำเนินงานของกลุ่มมีระบบและมีมาตรฐาน เพื่อช่วยให้มีการเปลี่ยนแปลงและเกิดความก้าวหน้า

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรวิจัยและพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนอย่างยั่งยืนโดยใช้แนวคิดทฤษฎีการโค้ช (Coaching) และแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์
2. ควรวิจัยขับเคลื่อนศักยภาพการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์

เอกสารอ้างอิง

- ไทยโรจน์ พวงมณี, คชสิทธิ์ เจริญสุข, พชรมณ ใจงามดี และณศิริ ศิริพริมา. (2565ก). การกำหนดแนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทอผ้าพื้นบ้านกลุ่มฝ้ายตุ้ย บ้านหนองบัว ตำบลภูหอ อำเภอภูหลวง จังหวัดเลย. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา*, 4(2), 67-92.
- ไทยโรจน์ พวงมณี, จารุวัลย์ รักษ์มณี, มาริษา ภิรมย์แทน เดอ เบลส์ และสมิง ศรีกา. (2565ข). แนวทางการพัฒนาศักยภาพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนกลุ่มทอผ้าบ้านก้างปลา ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย. *วารสารวิจัยและพัฒนา*, 17(61), 89-98.
- ประชิด ทิถบุตร และนรรชนก ทาสวรรณ. (2561). การใช้ทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการออกแบบพัฒนาตราสัญลักษณ์และรูปลักษณ์บรรจุภัณฑ์สินค้าประเภทสมุนไพร สำหรับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคกลางตอนบน 2. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 24(47), 126-141.
- ประชิด ทิถบุตร. (2560). การออกแบบผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์ถ่านคุดกิ้นเชิงนิเวศเศรษฐกิจ สำหรับกลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนขนาดเล็กจังหวัดชัยนาท. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 25(44), 143-158.
- ปิยดา สุนทรปิยะพันธ์ และภัทรวดี อินทป็นดี. (2562). การถ่ายทอดภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมด้านหัตถกรรมผลิตภัณฑ์จักสานกระจูดบ้านห้วยลึก จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 25(1), 61-75.
- วินัยธร วิชัยดิษฐ์. (2560). การจัดการความรู้กระบวนการผลิตและการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนต้นแบบเขตธนบุรีโดยชุมชนมีส่วนร่วม. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 23(45), 17-32.
- สายฝน ไชยศรี, สุวรรณี พรหมศิริ และวินัย รังสินนท์. (2566). การพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มปรับตัวสู่การพัฒนา (กลุ่ม D) ในจังหวัดปัตตานี. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*, 18(1), 71-81.
- สุรพล พหลภาคย์, จุฑาทิพย์ พหลภาคย์ และนิยม บุญพิงค์. (2554). การวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อจัดตั้งกลุ่มอาชีพผลิตเห็ดโคนญี่ปุ่น ตามกระบวนการวิสาหกิจชุมชน. *วารสารจันทร์เกษมสาร*, 17(33), 31-41.